

METODICKÝ LIST: Metodika dotazníkového průzkumu

Úvod

Existují rozdílné techniky sběru dat, které různou měrou zahrnují účast veřejnosti – od nízké úrovně až po vysoký stupeň participace občanů, kdy se používají metody, které spojují klasické metody sběru dat s aktivní účastí občanů (semináře, po kterých následuje dotazníkový průzkum zaměřený na specifická témata, atd.).

Metoda zde navržená vychází ze sběru reprezentativního vzorku dat, na základě dotazníku, který vyplňují samotní občané (předem daný počet členů domácnosti, viz. část „Vzorek“).

Dotazníkový výzkum podle této metodiky umožňuje získat potřebné informace pro výpočet indikátorů A.1, A.3 a B.6. U jednotlivých indikátorů mohou být způsoby provedení dotazníkového šetření mírně odlišné.

Sběr dat

Data je možné sbírat 3 různými způsoby:

- Pomocí **vyškoleného pracovníka**: tato metoda umožňuje primární kontrolu kvality dat;
- Pomocí **telefonního rozhovoru**: doporučujeme, aby termín rozhovoru byl domluven předem a dotazník doručen k respondentovi před vlastním rozhovorem;
- Rozesílkou **poštou**: v tomto případě je nutné oslovit větší vzorek dotázaných, neboť je nutné zajistit, aby počet navrácených dotazníků vyhovoval požadavku na reprezentativnost vzorku podle velikosti města/obce (viz. níže). Je nutné počítat s tím, že návratnost by při tomto typu výzkumu měla být alespoň 30 %.

Výběr náhodného vzorku

Výběr náhodného vzorku je jednou ze dvou metod, která se v českých městech využívá pro provádění dotazníkového šetření k indikátorům Spokojenost obyvatel s místním společenstvím a Mobilita a místní přeprava obyvatel.

Z registru obyvatel se vybere reprezentativní vzorek obyvatel následujícím způsobem:

- Odfiltrují se **nepřipravení** obyvatelé (pod 18 let), lze snížit hranici pro dotazování na 15 let (dotazování budou ti starší).
- Podle velikosti města se z **registru obyvatel** náhodným výběrem vybere dostatečný počet respondentů (A) (pod 20 tisíc obyvatel – 600 respondentů / 20 tisíc až 100 tisíc obyvatel – 700 respondentů / nad 100 tisíc obyvatel – 850 respondentů).
- Náhodný výběr**: každý prvek (respondent) musí mít stejnou pravděpodobnost, že bude vybrán.
- Výběr z registru tedy musí být prováděn náhodným výběrem - vybere se každý desátý, dvacátý, ... člen a vybírá se tak dlouho, dokud nedostaneme požadovaný počet respondentů (A).
- Při náhodném výběru počtu respondentů musíme počítat se dvěma skutečnostmi:
 - Nesmí být ve výběru dva nebo více členů jedné rodiny

2. Někteří respondenti při dotazování nebudou moci (nebudou zastiženi, nebudou chtít) odpovídat.
Z toho důvodu je nutné mít v zásobě další sadu respondentů (B), z které budeme nahrazovat původní soubor v případě, že osoba uvedená na seznamu A odpovědět odmítne nebo je nezastižena (tuto sadu vybíráme současně s tou první (A))
- Vybraný soubor respondentů (A) zkontrolujeme, zda neobsahuje dva nebo více členů z téže domácnosti. Pokud takové osoby výběr (A) obsahuje, přidáme stejné množství členů ze souboru (B), abychom dostali požadovaný počet respondentů.
 - Soubor respondentů obsahuje jméno, příjmení a adresu bydliště. Na seznamu by neměly být další identifikační údaje pro ochranu dat.

Rozdělení náhodného vzorku respondentů mezi tazatele:

Každý tazatel obdrží seznam respondentů (seznam již neobsahuje osoby ze stejné domácnosti), se kterými by měl provést vlastní dotazníkové šetření. Pokud bude dvacet tazatelů a bude potřeba provést 600 rozhovorů, dostane každý tazatel 30 jmen respondentů. K těmto 30 jménům se přidá ještě 50% náhradníků se seznamu (B) – tedy pro každého tazatele 45 jmen.

Tazatel při vlastním dotazování bude navštěvovat jednotlivé osoby z původního seznamu (A). Pokud nějakou osobu nedostihne doma na **druhý pokus** nebo pokud osoba **odmítne odpovídat**, nahradí tuto osobu členem ze seznamu náhradníků (respondenty ze seznamu náhradníků bere tazatel osoby popořadě – nikoliv podle známosti či blízkosti lokality – aby se nenarušil princip náhodnosti).

Ukončení dotazování

Tazatel skončí dotazování ve dvou případech:

1. Pokud má již provedl 30 rozhovorů (a zbylo mu několik osob ze seznamu náhradníků, se kterými dotazování neprováděl)
2. Pokud již vyčerpal seznam náhradníků a nemá požadovaný počet 30 rozhovorů

V případě 2. si dojde pro další seznam náhradníků a z něho se pokusí udělat zbývajících počet rozhovorů.

Tazatelé provádějí dotazování přímým rozhovorem: kladou otázky a zapisují odpovědi. V žádném případě nedávají dotazník z ruky k vyplnění respondentem samým.

Kvótní výběr vzorku

Druhou metodou, která se v českých městech využívá pro provádění dotazníkového šetření k indikátorům Spokojenost obyvatel s místním společenstvím a Mobilita a místní přeprava obyvatel je metoda **kvótního výběru**.

Postupuje se následujícím způsobem:

- Podle velikosti města se zvolí cílový (minimální) počet respondentů (město pod 20 tisíc obyvatel – 600 respondentů / 20 tisíc až 100 tisíc obyvatel - 700 respondentů / nad 100 tisíc obyvatel – 850 respondentů).
- Z evidence obyvatel se vytvoří **seznam skupin bydlících obyvatel** města. Jedná se o skutečný počet mužů a žen v jednotlivých věkových skupinách případně ještě rozdělených dle místa bydliště.
- Na základě zjištěného seznamu skupin bydlících obyvatel a kýženého cílového počtu respondentů se jednoduchou trojčlenkou vypočítají počty osob (respondentů) v každé skupině (dle pohlaví, věku či bydliště).

Vzor přepočtení počtu obyvatel dle skupin do kýženého vzorku respondentů:

Věková skupina	muži	ženy	muži	ženy
	Skutečný počet obyvatel		Vzorek respondentů (600)	
15 - 20 let	682	640	19	17
21 - 30 let	1805	1687	49	46
31 - 40 let	2050	1955	56	53
41 - 50 let	1777	1826	49	50
51 - 60 let	1733	1850	47	51
61 - 70 let	1502	1766	41	48
71 a více	991	1699	27	46
Celkem	10540	11423	288	312

Rozdělení kvótního vzorku respondentů mezi tazatele:

Každý tazatel obdrží seznam respondentů skupin respondentů, které má oslovit. Pokud bude dvacet tazatelů a bude potřeba provést 600 rozhovorů, dostane každý tazatel 30 osob rozdělených do jednotlivých skupin.

Tazatel při vlastním dotazování bude oslovovat jednotlivé osoby ze seznamu dle jednotlivých skupin. Například tazatel 1 musí získat rozhovor s 5 osobami mužského pohlaví ve věkové skupině 21-30 let bydlící v dané městské části ad. Takto má definovaný kýžený vzorek obyvatel obce. Z pravidla se skupiny možných respondentů rozdělí mezi tazatele rovnoměrně.

Při rozdělení skupin respondentů mezi tazatele je možné cíleně upřednostnit takové skupiny, které jsou blízké tazateli. Například tazatel senior bude pravděpodobně mnohem lépe provádět šetření u jiných seniorů. Z toho důvodu by tazatel senior měl dostat k dotazování skupinu seniorů.

Ukončení dotazování

Tazatel skončí dotazování v případě, že již provedl 30 rozhovorů

Způsob dotazování

Tazatelé provádějí dotazování metodou **přímého rozhovoru**: kladou otázky a zapisují odpovědi. V žádném případě nedávají dotazník z ruky k vyplnění respondentem samým. V případě složitějších otázek je možné použít tzv. *karty odpovědí* (vytištěné čitelné odpovědi).

Dotazování je anonymní a odpovědi v dotazníku nebudou v žádném případě spojovány s osobou dotazovaného.

Tazatel provádí dotazování metodou přímého rozhovoru a vybranou osobou a reaguje pouze na jeho názory (nikoli na názory manžela/manželky, dětí, ...).

Jednotlivé otázky dotazovanému pomalu a zřetelně čte a zapisuje jejich odpovědi.

Doplňující nástroje k šetření

Průkaz tazatele – průkazka s názvem šetření obsahující fotografii a jméno tazatele opatřena podpisem a razítkem města pro identifikaci tazatele.

Pověřující dopis – podepsaný zástupcem města s informacemi o šetření pro identifikaci tazatele.

Karty odpovědí - vytištěné čitelné odpovědi umožňující snadnější orientaci v odpovědích pro respondenty.

Informační dopisy – informující o důvodech a způsobu šetření s informací, kdy bude rozhovor proveden.

Definice/identifikace respondentů

Indikátor A.1: vybraní jedinci (viz předchozí texty)

Indikátor A.3: vybraní jedinci (viz předchozí texty) případně každý člen rodiny za sebe (jeden dotazník pro jednu osobu) pokud se provádí šetření samostatně.

Indikátor B.6: rodiče, pokud jsou v rodině školou povinné děti, případně starší děti, pokud vyplňují dotazník ve škole.